

Sąd Najwyższy

Sygnatura sprawy: V KK 430/22

**Między: Prokuratorem Rejonowym w Płocku a
Elżbietą Agnieszką Podleśną, Anną Prus i Joanną Gzyrą-Iskandar**

OPINIA PRZYJACIELA SĄDU ORGANIZACJI ARTICLE 19

Uwagi wstępne

1. ARTICLE 19 jest uznaną międzynarodową organizacją zajmującą się prawami człowieka, która ma biura regionalne na całym świecie, w tym europejskie z siedzibą w Amsterdamie. Nazwa i cel organizacji wywodzą się od art. 19 Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka, który gwarantuje prawo wolności opinii i wyrażania jej. ARTICLE 19 walczy z cenzurą w każdej formie na poziomie globalnym. ARTICLE 19 regularnie przedkłada pisemne komentarze/opinie przyjaciela sądu (*amicus curiae*) sądom międzynarodowym i regionalnym, a także sądom, którym przysługuje jurysdykcja krajowa, w sprawach dotyczących kwestii związanych z międzynarodową gwarancją wolności wyrażania poglądów. Rezultatem wielu lata działalności ARTICLE 19 są liczne dokumenty określające standardy oraz wytyczne polityczne oparte na prawie międzynarodowym i porównawczym, jak również na najlepszej praktyce w zakresie zagadnień związanych z wolnością wyrażania opinii, w tym ochroną reputacji.
2. Zostaliśmy poproszeni o przedstawienie opinii na temat zgodności postępowania karnego wobec Elżbiety Agnieszki Podleśnej, Anny Prus i Joanny Gzyra-Iskandar (Oskarżonych) z międzynarodowym i europejskim prawem oraz standardami dotyczącymi prawa do wolności wypowiedzi. Rozumiemy, że ta opinia zostanie wykorzystana przez Oskarżone w sprawie aktualnie rozpatrywanej przed Sądem Najwyższym.
3. Niniejsza opinia rozpatruje sprawę w świetle zobowiązań Polski do ochrony prawa do wolności wypowiedzi, gwarantowanego przez artykuł 19 Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych (ICCPR) oraz artykuł 10 Europejskiej Konwencji Praw Człowieka (Europejska Konwencja). Jako że Polska podpisała i ratyfikowała te traktaty, polskie sądy są zobowiązane do rozpatrzenia międzynarodowego i europejskiego prawa praw człowieka w niniejszej sprawie. Ma to miejsce bez uszczerbku dla rozważań, jak te same fakty mogą naruszać również inne prawa człowieka, w tym prawo do wolności (artykuł 5 Europejskiej Konwencji), prawo do rzetelnego procesu sądowego (artykuł 6 Europejskiej Konwencji), prawo do wolności myśli, sumienia i religii (artykuł 9 Europejskiej Konwencji) oraz zasadę legalności (artykuł 7 Europejskiej Konwencji).
4. W opinii eksperckiej zajmujemy się: a) Faktami sprawy istotnymi dla późniejszej analizy; b) Przeglądem kluczowych standardów prawa międzynarodowego w zakresie ochrony praw człowieka w tym dozwolonych ograniczeń prawa do wolności wypowiedzi, w tym międzynarodowych standardów dotyczących bluźnierstwa i obrazy uczuć religijnych; c) Naszą oceną niniejszej sprawy w świetle wymienionych międzynarodowych i europejskich standardów praw człowieka.
5. ARTICLE 19 uważa, że artykuł 196 polskiego Kodeksu Karnego, na podstawie którego oskarżonym zostały postawione zarzuty, nie jest zgodny z międzynarodowymi i europejskimi standardami praw człowieka, w tym z prawem do wolności wypowiedzi. W związku z tym, omawiany przepis powinien zostać uchylony, a oskarżenia wobec Oskarżonych nie powinny być wniesione. Nawet jeśli Sąd uznałby, że przepis ten dostarcza wystarczających podstaw prawnych do postępowania karnego zgodnie z międzynarodowym i europejskim prawem praw człowieka, ARTICLE 19 przedkłada, że postępowanie karne wobec Oskarżonych na podstawie tych przepisów narusza ich prawo do wolności wypowiedzi i powinno zostać niezwłocznie zakończone.

Kompetencje ARTICLE 19 w zakresie wolności słowa i obrazy uczuć religijnych

6. Jako międzynarodowa organizacja zajmująca się prawami człowieka, ARTICLE 19 popiera rozwój postępowych standardów dotyczących wolności wypowiedzi i wolności informacji na poziomach międzynarodowym i regionalnym oraz wprowadzanie takich standardów do systemów prawnych na poziomie krajowym. Organizacja ARTICLE 19 wyprodukowała szereg dokumentów ustalających standardy oraz policy briefs opartych na międzynarodowym i porównawczym prawie oraz najlepszych praktykach w kwestiach wolności wypowiedzi. Na podstawie tych publikacji i ogólnych kompetencji prawnych, ARTICLE 19 regularnie podejmuje interwencje w krajowych i regionalnych sprawach sądowych dotyczących praw człowieka, w tym w Polsce w przypadkach związanych z artykułem 196 Kodeksu Karnego¹, oraz wydaje opinie na temat propozycji ustawodawczych, jak również istniejących praw, które wpływają na prawo do wolności wypowiedzi.
7. ARTICLE 19 posiada specjalistyczną wiedzę w dziedzinie, na której opiera się niniejsza sprawa — obraza uczuć religijnych/zniesławienie religii. Przeprowadziliśmy analizę prawną wielu krajowych ustawodawstw w tej tematyce i opracowaliśmy rekomendacje. Na przykład, publikacja ARTICLE 19 „Hate speech explained – a toolkit” zawiera szczegółową argumentację przeciwko ustawom o obrazie uczuć religijnych i wyraźnie rozróżnia nienawiść religijną, która stanowi podżeganie do przemocy, dyskryminacji lub wrogości z jednej strony, a bluźnierstwo z drugiej.² Opublikowaliśmy również opracowanie na temat rezolucji Rady Praw Człowieka (HRC) 16/18, która odnosi się do 'zwalczania nietolerancji, negatywnych stereotypów i stygmatyzacji, a także dyskryminacji, podżegania do przemocy i przemocy wobec osób na podstawie religii lub przekonań'.³

Fakty i argumenty stron sprawy

8. Postępowanie karne wobec Oskarżonych, które są polskimi aktywistkami LGBTIQ, o "obrazę uczuć religijnych innych osób" na podstawie artykułu 196 polskiego kodeksu karnego, wynika z incydentu, który miał miejsce w kościele św. Dominika w Płocku 27 kwietnia 2019 roku. Oskarżone obkleiły obszar wokół kościoła obrazami Czarnej Madonny z Częstochowy z tęczową aureolą, w proteście przeciwko wcześniejszej homofobicznej wystawie w kościele, na której przedstawiono słowa "gender", „homozboczenia” i "LGBT" wśród listy grzechów śmiertelnych. Wizerunek został użyty w kontekście szerszych działań lokalnych aktywistów na rzecz społeczności LGBTIQ. Obejmowały one rozpowszechnianie ulotek o problemie myśli samobójczych wśród młodzieży LGBTIQ, wywieszanie tęczowych flag i hasel takich jak "God Save the Queer" w różnych lokalizacjach miasta oraz rozpowszechnianie listy księży oskarżonych o pedofilię. Jak wyjaśniły Oskarżone w liście wysłanym do mediów naTemat.pl, przeprowadziły swój protest, w tym rozklejanie podobizny Madonny z tęczową aureolą, na znak sprzeciwu wobec „nawoływania do nienawiści i segregacji”.
9. Elżbieta Agnieszka Podleśna została zatrzymana przez policję 6 maja 2019 roku po przeszukaniu domu i zarekwirowaniu naklejek z Tęczową Madonną. 2 marca 2021 roku, Sąd Rejonowy w Płocku orzekł na korzyść Oskarżonych, oddalając wszystkie zarzuty. Ponadto, zatrzymanie Elżbiety Agnieszki Podleśnej uznano za nieuzasadnione, a Sąd Rejonowy zasądził odszkodowanie pieniężne.

¹ ARTICLE 19, [Poland: Blasphemy conviction of pop star violates free expression](#), 2018 and [Poland: Blasphemy legislation must be repealed](#), 2015.

² ARTICLE 19, [‘Hate Speech’ Explained. A Toolkit](#), 2015, pp. 29-32.

³ ARTICLE 19, [UN HRC Res 16/18: Consolidating Consensus Through Implementation](#), 2016.

10. Sąd Rejonowy opisał kwestionowane zachowanie jako „prowokacyjne”, ale zgodził się, że było to konieczne do wywołania publicznej debaty na temat kwestii o znaczeniu społecznym - dyskryminacji i stygmatyzacji społeczności LGBTIQ w Polsce, w której znaczącą rolę odgrywa Kościół Katolicki. Ta kontekstowa analiza była szczególnie istotna dla wniosku o braku konkretnego zamiaru Oskarżonych do „znieważenia” wizerunku Częstochowskiej Madonny i obrazy uczuć religijnych katolików. Sąd odwołał się również do Europejskiej Konwencji i, opierając się na orzecznictwie Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, doszedł do wniosku, że: „Katolik nie może więc racjonalnie oczekiwać, iż jego symbole w przestrzeni publicznej zyskają nienaruszalność i immunitet od wszelkiego niereligijnego wykorzystania.”.
11. W dniu 12 stycznia 2022 roku, Sąd Okręgowy w Płocku V Wydział Karny Odwoławczy podtrzymał uniewinnienie w postępowaniu apelacyjnym, powołując się między innymi na prawo do wolności wypowiedzi oskarżonych.

Międzynarodowe standardy dotyczące prawa do wolności wypowiedzi

12. Jako strona ICCPR oraz Europejskiej Konwencji Praw Człowieka, które są częścią prawa polskiego, polskie sądy są zobowiązane do uwzględnienia międzynarodowych i europejskich standardów dotyczących wolności wypowiedzi podczas rozstrzygania tej sprawy. ARTICLE 19 zwraca uwagę, że zgodnie z tymi standardami, prawo do wolności wypowiedzi nie jest prawem absolutnym. Może ono być legalnie ograniczone przez państwo w pewnych okolicznościach. Zgodnie z tzw. trzyczęściowym testem, wszelkie ograniczenia:
 - **Muszą mieć podstawę w prawie:** każde ograniczenie musi mieć podstawę w przepisach prawa, które są publicznie dostępne i dostępne, oraz sformułowane z wystarczającą precyzją;⁴
 - **Muszą służyć realizacji uzasadnionego celu,** który jest wyczerpująco wymieniony w artykule 10(2) Europejskiej Konwencji oraz artykule 19(3) ICCPR. Chociaż ochrona reputacji lub praw innych osób jest jednym z dopuszczalnych powodów, ochrona ta przysługuje wyłącznie osobom fizycznym i, w niektórych wypadkach, grupom ludzi, a nie abstrakcyjnym bytom takim jak religie, przekonania, idee czy symbole;
 - **Muszą być konieczne w społeczeństwie demokratycznym:** każde ograniczenie musi być niezbędne i proporcjonalne; pierwszy aspekt wymaga oceny, czy proponowane ograniczenie zaspokaja "palącą potrzebę społeczną" i czy jest to środek najmniej restrykcyjny w celu osiągnięcia założonego celu. Po drugie, należy zastosować kryterium proporcjonalności, aby ocenić charakter i surowość nałożonych kar. ⁵ Środek nie może być uznany za konieczny, jeżeli do osiągnięcia tego samego celu można by użyć mniej restrykcyjnego środka.

⁴ See, *inter alia*, the European Court of Human Rights (the European Court), *Medžlis Islamske Zajednice Brčko and Others v. Bosnia and Herzegovina*, App. No. 17224/11, 27 June 2017; *Satakunnan Markkinapörssi Oy and Satamedia Oy v Finland*, App. No. 931/13, 27 June 2017; *De Tommaso v Italy*, App. No. 43395/09, 23 February 2017; *Fernández Martínez v Spain*, App. No.56030/07, 12 June 2014, para. 117; *Cumhuriyet Vakfi and Others v Turkey*, App. No. 28255/07, 8 October 2013; or *Ahmet Yıldırım v Turkey*, App. No. 3111/10, 18 December 2012.

⁵ See, *inter alia*, the European Court, *Fressoz and Roire v France*, App. No. 29183/95, 21 January 1999; or *Yarar v Turkey*, App. No. 57258/00, 19 December 2006.

13. Ponadto, artykuł 20 ustęp 2 ICCPR stanowi, że państwa muszą zakazać „wszelkiego popierania nienawiści narodowej, rasowej lub religijnej, które stanowi podżeganie do dyskryminacji, wrogości lub gwałtu”. Chociaż państwa są zobowiązane do zakazania tego typu wypowiedzi na mocy prawa, ograniczenia muszą być jednak takie, aby zapewnić uniknięcie szeroko zakrojonych restrykcji wolności słowa. Na poziomie międzynarodowym, Plan Działania z Rabatu (Rabat Plan of Action) – przyjęty przez ekspertów po serii konsultacji zwołanych przez Biuro Wysokiego Komisarza Narodów Zjednoczonych do spraw Praw Człowieka (OHCHR) – dostarcza wytycznych dotyczących tego, co stanowi podżeganie na mocy artykułu 20(2) ICCPR.⁶

Międzynarodowe standardy w kwestii bluźnierstwa i "znieważenia" religii

14. Międzynarodowe i regionalne organy praw człowieka wielokrotnie potwierdziły, że ochrona religii lub przekonań religijnych nie stanowi legalnej podstawy dla ograniczeń wolności wypowiedzi i wezwały do zniesienia praw zakazujących zniesławienia religii lub ustaw o bluźnierstwie. Na przykład:

- **Komitet Praw Człowieka ONZ** w swoim **Komentarzu Ogólnym nr 34** jednoznacznie stwierdził, że zakazy wyrażania braku szacunku dla religii lub innego systemu przekonań są niezgodne z ICCPR, z wyjątkiem ograniczonych okoliczności przewidzianych w artykule 20, ustęp 2 Paktu (nienawiść religijna stanowiąca podżeganie do przemocy, dyskryminacji lub wrogości).⁷ Zakazy, które rzeczywiście mieszczą się w artykule 20(2) ICCPR, muszą również spełniać ścisłe wymagania legalności, przestrzegania legalnego celu oraz konieczności i proporcjonalności.
- **W Rezolucji 16/18, Rada Praw Człowieka** wezwała państwa do przyjęcia środków, które promowałyby "otwartą, konstruktywną i pełną szacunku debatę nad ideami, a także dialog międzyreligijny i międzykulturowy" oraz ograniczyła swoje zalecenia dotyczące przyjęcia środków karnych tylko do "podżegania do nieuchronnej przemocy na tle religii lub przekonań".⁸
- **Specjalny Sprawozdawca ONZ ds. promocji i ochrony prawa do wolności wypowiedzi i opinii** stwierdził, że ograniczenia prawa do wolności wypowiedzi zostały "zaplanowane w celu ochrony osób przed bezpośrednimi naruszeniami ich praw" i "nie są zaprojektowane do ochrony systemów przekonań przed zewnętrzną lub wewnętrzną krytyką".⁹

⁶ The Rabat Plan of Action on the prohibition of advocacy of national, racial or religious hatred that constitutes incitement to discrimination, hostility or violence, 5 October 2012, Annual report of the United Nations High Commissioner for Human Rights, A/HRC/22/17/Add.4, 11 January 2013.

⁷ HR Committee, General Comment No. 34, Article 19: Freedoms of opinion and expression, 29 July 2011, para 48.

⁸ Human Rights Council, Resolution 16/18 Combating intolerance, negative stereotyping and stigmatization of, and discrimination, incitement to violence and violence against, persons based on religion or belief, 12 April 2011, A/HRC/RES/16/18, para 5 (f) and (h). See also ARTICLE 19 Briefing, [Implementing UN HRC Res 16/18. A framework for inclusivity, pluralism and diversity](#), 2016.

⁹ Human Rights Council, Report of the Special Rapporteur on the promotion and protection of the right to freedom of opinion and expression, Ambeyi Ligabo, to the Human Rights Council, 28 February 2008 A/HRC/7/14, para 85.

- Podobnie **Specjalny Sprawozdawca ONZ ds. wolności religii i przekonań** stwierdził w swoim raporcie z 2017 roku, że prawa dotyczące bluźnierstwa, "które zakazują lub penalizują rzekome 'zniesławienie' przekonań religijnych i zasad, lub te, które rzekomo obrażają postacie religijne, mają nieproporcjonalny wpływ na członków mniejszościowych wspólnot religijnych i 'niewierzących'" ¹⁰. Sprawozdawca dodał, że bluźnierstwo jest "zazwyczaj traktowane jako wykroczenie o surowej odpowiedzialności i oparte na niejasnych i zbyt szerokich przepisach karnych" oraz "jest coraz częściej używane przeciwko przeciwnikom politycznym za ich opozycję wobec rządu". ¹¹
- **Plan Działania z Rabatu**, popierany przez Biuro Wysokiego Komisarza Narodów Zjednoczonych ds. Praw Człowieka, wyraźnie zaleca państwu uchylene ustaw o obrazie uczuć religijnych, "ponieważ takie prawa mają mrożący wpływ na korzystanie z wolności religii lub przekonań, oraz zdrowy dialog i debatę na temat religii". Zwraca również uwagę, że prawa o bluźnierstwie prowadzą do de facto cenzury i utrudniają debatę oraz krytykę, które są niezbędnymi elementami społeczeństw demokratycznych. ¹²
- W swojej jurysprudencji, **Europejski Trybunał Praw Człowieka** wielokrotnie podkreślał, że wolność wypowiedzi dotyczy nie tylko "informacji" lub "idei", które są przyjęte z aprobatą, uznawane za niewinne lub obojętne, ale także tych, które obrażają, szokują lub niepokoją państwo lub którąkolwiek część populacji. ¹³ W kilku przypadkach stwierdził, że ograniczenie wypowiedzi na podstawie tego, że wypowiedź obraża wyznawców religijnych, było naruszeniem Europejskiej Konwencji, ponieważ nie odpowiadało pilnej potrzebie społecznej i było nieproporcjonalne do legalnego celu (tj. praw innych osób, których uczucia religijne zostały obrażone) ¹⁴. Trybunał wielokrotnie stwierdzał także, że osoby wyznające lub manifestujące określoną wiarę lub religię nie mogą racjonalnie oczekiwać, że będą wolne od wszelkiej krytyki. Muszą tolerować i akceptować zaprzeczenie przez innych ich przekonań religijnych, a nawet propagowanie przez innych doktryn wrogich ich wierze. ¹⁵
- **Zgromadzenie Parlamentarne Rady Europy** również zaleciło dekriminalizację bluźnierstwa i obrazy uczuć religijnych. Zgromadzenie ostrzegło, że w praktyce oskarżenia na podstawie tych praw wzmacniały dominującą pozycję konkretnej religii w poszczególnych państwach i zagrażały "demokratycznej zasadzie oddzielenia państwa od religii." ¹⁶

¹⁰ Human Rights Council, Report of the Special Rapporteur on freedom of religion and belief, Heiner Bielefeldt, to the Human Rights Council, 17 January 2017. A/HRC/34/50, para 40.

¹¹ *Ibid.*

¹² European Court, *Aydın Tatlav v. Turkey*, App. No. 50692/99, 2 May 2006, paras 28 and 19.

¹³ See e.g. European Court, *Handyside v. United Kingdom*, App. No. 5493/72, 7 December 1976.

¹⁴ European Court, *Klein v Slovakia*, App. No. 72208/01, 31 October 2006, para 54; or *Giniewski v France*, App. No. 64016/00, 31 April 2006, para 51-53.

¹⁵ European Court, *Otto-Preminger v Austria*, App. No. 13470/88, 20 September 1994, para 47; *IA v Turkey*, App. No. 42571/98, 13 September 2005, para 47; see also European Commission of Human Rights, *Dubowska v Skup v Poland*, Apps. Nos [33490/96](#) and [34055/96](#), 18 April 1997.

¹⁶ Parliamentary Assembly of the Council of Europe, *Blasphemy, religious insults and hate speech against persons on grounds of their religion*, Recommendation 1805 (2007), paras 10 and 17.2.

- **Komisja Wenecka Rady Europy** zaleciła, aby "nie było konieczne ani pożądane tworzenie przestępstwa zniewagi religijnej per se, bez elementu podżegania do nienawiści jako istotnego składnika [oraz] że przestępstwo bluźnierstwa powinno zostać zniesione (co już ma miejsce w większości państw europejskich) i nie powinno być ponownie wprowadzane".¹⁷

Zastosowanie międzynarodowych standardów praw człowieka do niniejszej sprawy

15. ARTICLE 19 podnosi, że ograniczenia nałożone na niewerbalne protesty Oskarżonych muszą być oceniane na podstawie międzynarodowych standardów szczegółowo opisanych powyżej. Jakikolwiek ingerencje w prawo Oskarżonych do wolności wypowiedzi muszą ściśle przestrzegać wymagań legalności, legalnego celu oraz konieczności i proporcjonalności (tzw. trzyczęściowy test). W tym względzie ARTICLE 19 przedstawia następujące tezy:

Ograniczenia nie spełniają wymogu legalności

16. Artykuł 196 Kodeksu Karnego zabrania zachowań, które "obrażają uczucia religijne innych osób, znieważając publicznie przedmiot czci religijnej lub miejsce przeznaczone do publicznego wykonywania obrzędów religijnych". ARTICLE 19 podnosi, że przepisy te nie odpowiadają wymogowi legalności, który nakazuje, aby dane prawo było sformułowane precyzyjnie i przewidywalnie.
17. Niejasność i subiektywność pojęć "obrażanie", "znieważanie" rodzi wiele interpretacji, co tworzy ryzyko zbyt szerokiego i arbitralnego zastosowania obecnego przepisu karnego. Tworzy to szeroką podstawę do prowadzenia postępowań, które mogą być regularnie inicjowane przez organy ścigania, co z kolei może zniechęcać do legalnego korzystania z wolności słowa, szczególnie w kwestiach interesu publicznego.
18. Jak podkreśliliśmy wcześniej, Europejski Trybunał systematycznie stwierdza, że wypowiedzi, które "obrażają", "szokują" lub "niepokoją" zdecydowanie mieszczą się w zakresie prawa do wolności wypowiedzi. Jak ustalił Trybunał, są to wymagania pluralizmu, tolerancji i otwartości umysłu, bez których nie ma "społeczeństwa demokratycznego"¹⁸. Co więcej, zakaz "obraźliwych" wypowiedzi stanowi ingerencję w prawo do wolności opinii, które jest uznawane w międzynarodowym prawie praw człowieka za prawo absolutne, nie pozwalające na jakiegokolwiek ograniczenia¹⁹. Kryminalizacja bluźnierczego 'znieważenia' jest interpretowana jako stojąca w sprzeczności z tymi fundamentalnymi zasadami, które definiują zakres prawa do wolności opinii i wypowiedzi.
19. ARTICLE 19 zauważa, że artykuł 196 Kodeksu Karnego powinien zostać całkowicie uchylony. Zakazane powinny być jedynie przypadki nienawiści religijnej, które stanowią podżeganie do przemocy, dyskryminacji lub wrogości wobec osób.

¹⁷ European Commission for Democracy through Law (the Venice Commission), Report on the relationship between freedom of expression and freedom of religion: the issue of regulation and prosecution of blasphemy, religious insult and incitement to religious hatred, CDL-AD(2008)026, 23 October 2008, para 89.

¹⁸ *Handyside v. the UK*, *op.cit.*

¹⁹ General Comment No. 34, *op.cit.*, para 9.

Ograniczenia nie służą realizacji legalnego celu

20. Konstrukcja prawna artykułu 196 Kodeksu Karnego zdaje się zakładać, że postępowania karne na mocy tego przepisu są konieczne do ochrony praw religijnych innych osób. Jednakże, jak zauważono powyżej, ochrona praw innych osób w ramach międzynarodowych i europejskich standardów praw człowieka dotyczy tylko praw osób indywidualnych i, w niektórych przypadkach, grup osób. Nie rozciąga się ona na abstrakcyjne byty takie jak religie, przekonania, idee czy symbole.
21. Ponadto, prawo do wolności religii nie daje ochrony przed wypowiedziami, które mogą być uznane za bluźniercze lub obraźliwe.²⁰ Nie jest legalnym celem nakładanie ograniczeń na prawo do wolności wypowiedzi w celu ochrony uczuć osób przed obrażeniem, w tym w odniesieniu do idei lub opinii, które obrażają ich religię lub przekonania. Artykuł 196 Kodeksu Karnego w zasadzie stanowi zakaz wykazania braku szacunku dla religii, co jest rażąco niezgodne z międzynarodowymi standardami wolności słowa. Wchodzi to w ostry konflikt z podstawową cechą zarówno praw do wolności religii lub przekonań, jak i wolności wypowiedzi, która wymaga od państwa ochrony sprzecznych i przeciwnych poglądów, nawet jeśli są one obraźliwe lub znieważające z subiektywnego punktu widzenia przekonań. Jak stwierdziła ONZ-owska Grupa Robocza ds. Arbitralnego Zatrzymania, chociaż zniewaga religijna „może obrażać ludzi i ranić ich uczucia, [to nie] prowadzi bezpośrednio do naruszenia ... praw do wolności religii”²¹.
22. W tym miejscu ARTICLE 19 pragnie podkreślić, że Europejski Trybunał Praw Człowieka rozpatrzył podobną kwestię w sprawie *Dubowska i Skup przeciwko Polsce*, gdzie wniosek motywowany "obrażają" uczuć religijnych został odrzucony jako niedopuszczalny, ponieważ członkowie wspólnoty religijnej muszą tolerować i akceptować zaprzeczenie przez innych ich przekonań religijnych, a nawet propagowanie przez innych doktryn wrogich ich wierze. Komisja Europejska dalej zauważyła, że prawo do wolności religii, gwarantowane w artykule 9 Europejskiej Konwencji, nie implikuje prawa do wniesienia postępowania przeciwko tym, którzy „obrażają wrażliwość jednostki lub grupy.”²²
23. Ponadto, przedstawienie Madonny z tęczową aureolą nie może być uznane za osiągnące próg podżegania do przemocy, dyskryminacji lub wrogości, który państwa muszą zakazać (zgodnie z artykułem 20 ustęp 2 ICCPR). Działanie Oskarżonych, chociaż mogło być uznane za „obraźliwe” dla pewnych wierzących, nie zawierało żadnego elementu podżegania do przemocy, dyskryminacji lub wrogości. Oskarżone nie wyraziły również żadnej nienawiści wobec osób o określonej wierze czy przekonaniach. „Obrażliwość” wypowiedzi, w tym jej „bezpodstawność”, nie powinna być uznawana za czynniki decydujące przy ocenie legitymacji ograniczeń. Zamiast tego, nacisk powinien być położony na to, czy wypowiedź intencjonalnie propagowała nienawiść religijną stanowiącą podżeganie do wrogości, dyskryminacji lub przemocy, oraz czy była prawdopodobna w osiągnięciu tego celu, szczególnie poprzez analizę takich elementów, jak treść i kontekst wypowiedzi. Nic w sprawie nie sugeruje, że Oskarżone zamierzały wyrazić nienawiść wobec katolików jako grupy religijnej lub podżegać do przemocy, dyskryminacji lub wrogości. Rozpowszechniały obraz Madonny z tęczową aureolą, która symbolizuje tolerancję, akceptację i poparcie dla praw osób LGBTIQ, a nie atak czy wyraz nienawiści przeciwko jednostce lub grupie ze względu na ich religię. Jak zauważył sąd pierwszej instancji w swojej analizie, chociaż zachowanie Oskarżonych można uznać za „prowokacyjne”, nie było skierowane przeciwko

²⁰ European Court, *Aydın Tatlav v. Turkey*, App. No. 50692/99, 2 May 2006, para 28.

²¹ Opinion No. 35/2008 (Egipt), 6 December 2008, para 38.

²² European Commission, *Dubowska and Skup v. Poland*, Apps. Nos. 33490/96 and 34055/96, 18 April 1997.

żadnemu konkretnemu wierzącemu, ale miało na celu zwrócenie uwagi na kwestię o dużym zainteresowaniu publicznym — dyskryminację osób LGBTIQ.

24. W związku z tym, postępowanie karne przeciwko Oskarżonym na podstawie artykułu 196 Kodeksu Karnego nie służy realizacji legalnego celu w ograniczeniu wolności wypowiedzi.

Postępowanie karne nie jest konieczne ani proporcjonalne

25. ARTICLE 19 stwierdza, że zakazy - takie jak te zawarte w artykule 196 Kodeksu Karnego - nie przyczyniają się do atmosfery otwartości religijnej, tolerancji, niestosowania dyskryminacji i szacunku. Wręcz przeciwnie, często podtrzymują stereotypy, stygmatyzację, dyskryminację i podleganie do przemocy. Otwarta i zdecydowana debata, nawet między przedstawicielami sprzecznych poglądów, jest antidotum na wrogość i najskuteczniejszą drogą do osiągnięcia wzajemnego zrozumienia i dialogu społecznego.
26. Ocena, czy nałożone ograniczenie na wolność słowa było "konieczne", wymaga ustalenia "pilnej społecznej potrzeby" w tej kwestii. W tym kontekście ważne jest przeanalizowanie szerszego kontekstu wokół sprawy. Oskarżone działały w odpowiedzi na homofobiczne wystawy w kościele Świętego Dominika w Płocku, które przedstawiały osoby LGBTIQ jako z natury „grzeszne”. Działania, za które zostały oskarżone aktywistki – naklejanie obrazu Madonny z tęczą aureolą na pewne przedmioty w bezpośrednim sąsiedztwie kościoła – miały wyraźny cel: zwrócenie uwagi społeczeństwa na nietolerancję i nienawiść wyrażaną wobec osób ze względu na ich orientację seksualną lub tożsamość płciową oraz ujawnienie hipokryzji Kościoła katolickiego w związku z przestępstwami pedofilii popełnionymi przez jego członków. Jak wyjaśniły aktywistki, były także zaniepokojone rzeczywistymi skutkami wykluczenia społecznego członków społeczności LGBTIQ, takimi jak kwestia samobójstw wśród młodych osób LGBTIQ, które nie radzą sobie z wykluczeniem społecznym. Nie ulega wątpliwości, że to niewerbalne wyrażenie opinii, dokonane w proteście przeciwko wyrażaniu nietolerancyjnych i homofobicznych poglądów, przyczyniło się do debaty na temat szeregu istotnych kwestii społecznych. W tym kontekście warto przypomnieć o najwyższej wadze, jaką Europejski Trybunał Praw Człowieka przypisuje sprawom o dużym znaczeniu publicznym w swoim stosowaniu testu konieczności i proporcjonalności: „mało jest miejsca ... dla ograniczeń w zakresie politycznych wypowiedzi lub debat na temat kwestii o dużym znaczeniu publicznym.”²³
27. Rozważania dotyczące publicznego znaczenia poruszonych przez niewerbalne wyrażenie przez Oskarżone kwestii są znacznie ważniejsze dla procesu balansowania niż postrzegana „prowokacyjność” lub „obraźliwy” charakter ich zachowania. To właśnie element prowokacji pozwolił trzem aktywistkom rozpocząć publiczną debatę wokół problemu homofobii i dyskryminacji, z którymi boryka się społeczność LGBTIQ w Polsce. Zastosowanie sankcji karnych wobec akcji protestacyjnej mającej na celu zwrócenie uwagi na palące kwestie społeczne wywarłoby także mrożący efekt na aktywizm obywatelski i publiczną obronę praw człowieka oraz zniechęciłoby innych do uczestnictwa w debacie na temat kwestii o znaczeniu publicznym.
28. Przydatne jest porównanie niniejszej sprawy do wyroku Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w sprawie Sekmadienis LTD przeciwko Litwie, gdzie reklama wykorzystująca obrazy osób przypominających postacie chrześcijańskie została uznana za "obraźliwą" przez pewnych wyznawców w Litwie. Pomimo komercyjnego charakteru wyrażenia, w przeciwieństwie do interesu publicznego w niniejszej sprawie, Europejski Trybunał nie znalazł "pilnej społecznej

²³ European Court, *Dichand and others v. Austria*, App. no. 29271/95, 26 May 2002, para 39.

potrzeby" w ograniczeniu niemowlęcego wyrażenia dla samego wykorzystania obrazu religijnego w celu niestosowania religijnego. Jego subiektywna "obraźliwość" dla pewnej części populacji, nawet dla większości z nich, została uznana za niewystarczającą, aby uznać związane z tym ograniczenia za "konieczne".²⁴

29. W każdym wypadku, sankcje przewidziane w ramach przepisu będącego przedmiotem niniejszej sprawy - grzywny, ograniczenia i pozbawienie wolności do 2 lat - są niedopuszczalne z punktu widzenia testu proporcjonalności. Postępowanie karne samo w sobie - zwłaszcza ryzyko pozbawienia wolności - nie jest proporcjonalne do rzekomych celów prawnych. Oskarżenie nie było w stanie wykazać społecznego szkodenia i wysokiego poziomu ciężkości przewinienia, które uzasadniałyby tak surową karę. Przypominamy również, że w sprawie *Aydin Tatlav* przeciwko Turcji, kara 12 miesięcy pozbawienia wolności, która została następnie zastąpiona "skromną grzywną", została uznana przez Europejski Trybunał Praw Człowieka za niewspółmierną i wystarczającą, aby zniechęcić innych do publikowania niezgodnych opinii na temat religii. Podobnie, skazanie Oskarżonych byłoby wyraźnie nieproporcjonalnym ograniczeniem ich wolności wypowiedzi.²⁵

Podsumowanie

30. W świetle powyższej oceny, ARTICLE 19 uważa, że zarzuty przeciwko Oskarżonym stanowią nieuzasadnione ingerowanie w ich prawo do wolności wypowiedzi, gwarantowane przez Artykuł 10 Europejskiej Konwencji Praw Człowieka oraz Artykuł 19 ICCPR. Zarzuty w rękach nie spełniają testu legalności, konieczności i proporcjonalności. W szczególności "obraza uczuć religijnych innych osób" nie jest uzasadnionym celem dla dopuszczalnych ograniczeń wolności wypowiedzi na mocy wyżej wymienionych postanowień. W związku z tym nie może stanowić podstawy do stawiania zarzutów jednostkom za wykonywanie prawa do wolności wypowiedzi, w formie werbalnej lub niewerbalnej. Ponadto, skazanie Oskarżonych nie spełniałoby testu "pilnej społecznej potrzeby" i byłoby całkowicie nieproporcjonalne wobec jakiegokolwiek rzekomego uzasadnionego celu. Skazanie Oskarżonych, które działały na rzecz praw innych osób, wywołałyby również efekt mrozący na uczestnictwo w publicznej debacie na temat ważnych problemów społecznych w Polsce.
31. Zarzuty przeciwko Oskarżonym powinny zostać całkowicie odrzucone, a one powinny otrzymać należne zadośćuczynienie i rekompensatę. Prosimy sąd o utrzymanie decyzji sądu pierwszej instancji i sądu apelacyjnego.

²⁴ European Court, *Sekmadienis LTD v. Lithuania*, App. no. 69317/14, 30 April 2018, paras 75-83.

²⁵ European Court, *Aydin Tatlav v. Turkey*, *op.cit.*, para 30.